Държавен архив - Смолян
Известия „Среднородопско краезнание"
Том първи. 1997

ИСТИНАТА ЗА ДРУЖБА „РОДИНА"

Петър А. Маринов - Пловдив

Преустройството в обществено-политическият живот в страната засегна и нас в Родопите по големия въпрос за българите мохамедани. Третира се главно въпросът за дружба „ Родина" - каква е била и каква не е била и главно: избягва се да се каже какви са последствията от нея!.. А те са грамадни: това са стотиците и хиляди български имена на българи мохамедани, а така също и десетките и стотици смесени бракове между мохамедани и християни, което значи премахната е религиозната граница между двете общности в Родопите и се създава единна и цялостна българска етническа общност. Туй не е малко! Погледнато през вековете, то има епохално значение.

Досега, повече от 50 години, не се е дискутирало публично на открито събрание - трезво и обективно, или по-право, дискутирало се е, но само едностранчиво, т.е. да се хули и ругае дружба „ Родина", без да се дава възможност да се чуе истината и от нейна страна! Така че до днес се създадоха цели поколения млади хора, които твърде малко или никак не знаят истината за същността и значението на това движение. А то е една бяла, и то голяма бяла страница в историята на Родопския край, постоянно затъмнявана и останала непроучена в нейната същност и съдържание от нашите историци и изследователи на родопското минало. Или ако е правено нещо, то е било само да се злоупотребява и фалшифицира с дейността на „ Родина" - повтаряни са едни и същи хули и неверни отрицания, които са преграждали пътя за правилното разбиране на автентичната й истина. Хората обаче, простата народна некнижовна маса - мохамедани и християни в региона, са имали верен и правилен усет за тая истина, споделяли са я помежду си устно (от уста на ухо) и съжалявали за участта й, без да имат право публично или в пресата да се изкажат. Причината за това пренебрежение е бил порочният стил в ръководството на отделни смолянски ръководители в миналото, в угодничеството и даже порочното им въздействие пред по-горните политически и научни среди в София, за да създават противотворческа атмосфера и пречки в свободата на мислене-

то. Тоталитаризмът тогава не е бил само в София, но и на местна, смолянска почва, в лицето на Никола Палагачев, Кирил Василев, Анастас Присовски, Райчо Гавраилов и др., които допринасяли твърде много за затъмняване и изопачаване делото на дружба „ Родина“ и създадения сред масите от двете вероизповедания и възприеман от тях естествен процес на възраждане и приобщаване едни към други. Днес обаче времето е друго и ние можем свободно да гледаме историческото минало, да го приемаме такова, каквото е било и се поучаваме от него. Дружба „ Родина“ е историческо явление с голяма важност за Родопите, което трябва да зачитаме. Това ще е признак, че сме хора със здрава мисъл и политическа зрелост. „ Уважаването на историчността е признак на цивилизованост“ е писал гениалният Пушкин преди повече от 150 години.

Да се попитаме: така ли е сега? Отговорът е „ не“ !

Имаме случай и днес да чуем изказвания, повтарящи изопачавания, отрицания и лъжи за дружба „ Родина“ . Определено мисля, че трябва да се срамуваме като българи, че измежду нас са се появили, а и сега се появяват българи, които си служат с хули, лъжи и клевети по тоя важен и жизнен за нас, родопчани, въпрос. Защото като историческо явление дружба „ Родина“ представлява най-светлата страница в цялата история на родопските българи мохамедани през целия 300-годишен период от време, от помохамеданчването на тези хора до наши дни, защото е възникнала изцяло по тяхна подбуда и имаше единствено право да се нарече възраждане! Отрицателите й могат да се сравнят само с лая на кучетата вечер в сянката си, за да затъмнят блясъка на луната (явление в овчарския бит).

Като един от основателите и дейците по така нареченото „ родинско движение“ аз, без да надценявам или преувеличавам дейността на дружба „ Родина“ от онова време, искам накратко да напомня за това какво е направено и какво е разваляно по повод на нея. През миналото лято се писа нещо положително за дейността на „ Родина“ в село Бял извор (Ардинско) в кърджалийския вестник, а после и в хасковския. След това и вестник „ Родопски устрем“ - Смолян от 17 януари 1990 г. на първа страница помести като уводна статия „ В защита на българския корен“ , в която нарече родинци „ първи апостоли,... които изстрадаха истината и прозряха своята историческа съдба“ , т.е. начинатели на възродителния процес са родинци, а не тогавашните чорбаджии, аги и реакционни религиозни фанатици, които бяха подстрекавани от адвокати и фашистките власти в Смолян да спъват и даже да дават в съд някои от дейците, за което тогава не можеше да се пише в пресата и в дружественото издание сборник „ Родина“ .

В същия вестник „ Родопски устрем“ наскоро след това, по повод писани неверни работи във в. „ Народна култура“ , помести статия и Александър Караманджуков под заглавие „ Изопачени истини“ , все за защита на „ Родина“ .

Веднага след него обаче Иван Пейков, когото уважавам, защото е пъбожем, кандидат на историческите науки и старши научен сътрудник, публикува статия в „ Родопски устрем“ (бр. 27) под заглавие: „ За обективна-

та историческа оценка“. Оценката му обаче се оказа не само необективна, но напълно субективна, защото той не бе видял „Родина“ такава, каквато е била, не е проучил архивата й от материали за нея, а под влияние на Кирил Василев й приписваше събития и случки, слухове и клевети, даже и лъжи, вършени от други неотговорни фактори и лица, с които „Родина“ не е имала нищо общо и даже се е борила срещу такива вмешателства, например: какво правил капитан Недялков в село Арда, преди „Родина“ да е съществувала; че полковник Манолов бил председател на „Родина“ в Златоград, че полицията командвала шпиц-команди и др. Всичко това е добре, ако е доказуемо: да има документи и то автентични. А такива няма. Злоупотребява се и се изопачават моите дневници, които отразяват онова време и от които не се срамувам и заслужават да бъдат отпечатани и сега. Полицията тогава, в лицето на околийските управители, повечето от които бяха случайни хора, не само не помагаше на „Родина“ и „там да е бил сборният пункт“ за издевателства, както пише той, а под влияние на буржоата-чорбаджиите-противородници (мохамедани-фанатици) пречеше и бе готова да разтури „Родина“ като „размирна организация“, равностойна на „комунистическата“ (по признание на моя шеф по служба), защото с действията си разстройвала спокойствието на мохамеданските чорбаджии в околията. За всичко това има документи, които не са проучени. Тях трябваше да види Иван Пейков, па тогава да пише, а не да се позовава на мълви, клюки и небивалици.

Защото в своята същност родинството не беше чисто и просто една мирна революция. Така я квалифицираше покойният д-р Георги Чичовски - социалдемократ, а и аз бях по убеждение толстоист и не допущах да се вършат никакви насилия. Дружба „Родина“ работеше за възраждане, за равноправие и равностойност между българите мохамедани и българите християни в онова време на фашистки режим, която в същността си като „революция“ (макар и мирна) в някои случаи действуваше и полукруто по премахване на фесове, фереджета, решетки по прозорците и др., но все пак без да се пролее нито капка кръв. Това е твърде показателен факт. Държавните власти, както споменах, бездействуваха - отделни лица неродинци, ако бяха правили нещо, то бе на тяхна (своя) глава, без „Родина“ да знае и с това повече пречеха на самодейното и искрено дело на родинци. Помагаха ни само по частен път родолюбивите родопски деятели от родопските културни дружби в Асеновград, Пловдив и София в лицето на Крум Савов и Борис п.Ноев в Асеновград, Никола п.Ноев, д-р Георги Чичовски и др. в Пловдив, Христо Караманджуков и Атанас Каишев в София и др., които при идване в Смолян и в срещи с родинци казаха: „Вие сред тая инертна, тъмна и безпросветна маса българи мохамедани, поклонници на фесове и фереджета, които поради мохамеданската си вяра тънат в заблуда, че са турци, не знаят нито дума турски, а говорят български, с вашата дейност в дружба „Родина“ все едно, че с игла кладенец копаете!“. Така те ни окуражаваха и работата вървеше нормално.

И това бе тъй, защото при тогавашния режим на държавната власт

ние (родинци) я държахме нащрек: „ ако не помага, то поне да не пречи". Едвам и с големи усилия я увещавахме да се отделят българите мохамедани от ведомството на Главното турско мюфтийство - София и се отвори духовно училище при гимназията в Райково за учене религията на български език; за отпущане средства за печатане сборник „ Родина", издаване позиви и хвърчащи листчета и други.

И тая мирна революция дружба „ Родина" правеше при оня режим, т.е. при пълна фашизация на България.

Та вина ли трябва да й намираме за това сега? Нека читателите си отговорят сами.

Това е истината за дружба „ Родина", изразена от участник, основател и очевидец.